

PEDAGOGIK JAMOA BILAN INKLYUZIV TA'LIMGA JALB QILINGAN O'QUVCHILAR ORASIDA PSIXOLOGIK IQLIMNI TASHKILLASHTIRISH VA BAHOLASH

Jumayeva Marg'uba Tolibovna

Jondor tumani 15-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim muhitida pedagogik jamoa tomonidan sog'lom psixologik iqlimni tashkil etish, o'quvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlarni shakllantirish hamda psixologik muhitni baholash masalalari yoritiladi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim jarayonida pedagog, psixolog va ota-onalar hamkorligining ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, psixologik iqlim, pedagogik jamoa, o'quvchi, ijtimoiy moslashuv, tolerantlik, hamkorlik, psixologik baholash.

KIRISH

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tizimi barcha bolalarning teng huquqli ta'lim olishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta'lim jarayonida sog'lom psixologik iqlim yaratish pedagogik jamoaning asosiy vazifalaridan biridir. Psixologik iqlim — bu jamoa ichidagi emotsional muhit, o'zaro munosabat va hamkorlik darajasini ifodalovchi muhim omildir. Sog'lom psixologik muhit o'quvchilarning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'limga jalb qilingan o'quvchilar o'zlarini jamoaning teng a'zosi sifatida his qilishlari muhimdir. Bu esa ularda o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantiradi. Pedagogik jamoaning tolerant va qo'llab-quvvatlovchi munosabati inklyuziv muhitning samaradorligini oshiradi. O'qituvchilar barcha o'quvchilarga teng munosabatda bo'lishlari zarur.

Maktab psixologi inklyuziv ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. Psixolog o'quvchilarning emotsional holatini kuzatadi va zarur psixologik yordam ko'rsatadi. Psixologik iqlimni tashkil etishda guruhviy treninglar, muloqot mashg'ulotlari va

jamoaviy faoliyatlar samarali vosita hisoblanadi. Bu tadbirlar o‘quvchilar orasida o‘zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantiradi.

Inklyuziv muhitda tengdoshlarning qo‘llab-quvvatlashi ham muhimdir. Ijobiy muloqot va birgalikdagi faoliyat ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi. Psixologik iqlimni baholashda kuzatuv, suhbat, diagnostik metod va so‘rovnomalardan foydalaniladi. Bu usullar orqali o‘quvchilarning ruhiy holati va jamoadagi munosabatlar o‘rganiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlik ham inklyuziv ta’lim samaradorligini oshiradi. Oila va maktabning birgalikdagi faoliyati bolaning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, pedagoglarning inklyuziv ta’lim bo‘yicha psixologik bilimlarini oshirish muhimdir. Seminar va treninglar bu borada samarali natija beradi. Inklyuziv ta’lim muhitida sog‘lom psixologik iqlimni tashkil etish va baholash o‘quvchilarning barkamol rivojlanishi hamda ijtimoiy moslashuvida muhim ahamiyatga ega. Pedagogik jamoa, psixolog va ota-onalar hamkorligi orqali samarali inklyuziv muhit yaratish mumkin.

Inklyuziv ta’lim amaliyoti tayanadigan bosh g‘oya shundan iboratki, bu ta’lim alohida olingan har bitta o‘quvchining o‘ziga xos tomonlarini qabul qilishi va hisobga olishi kerak, demak ta’limni har bir bolaning maxsus ehtiyojlarini qondiradigan tarzda tashkil etish lozim. Mavjud maxsus ta’lim tizimi amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, individual yondashuv faqat zarur holatlardagina qo‘llanadi. Inklyuziv maktablarda esa har bitta bola o‘qishda yaxshiroq natijalarga erishish imkonini beradigan psixologik yordam, e’tibor, kerakli shart-sharoit bilan ta’minlangan bo‘lishi lozim. Darhaqiqat bizning maktablarimiz inklyuziv maktab bo‘lishi va ularda inklyuziv ta’lim olib borilishi bugungi kunning dolzarb yo‘nalishidir. Yangi umumiy ta’lim dasturi alohida ehtiyojga ega bolalar muvaffaqiyatli o‘zlashtira olishi uchun qulay sharoitlarni yarata olishi va shunga mos o‘zgartirishlar kiritilishi lozim. Inklyuziv ta’limning asosiy tarkibiy qismi sifatida va amalga oshirish borasida eng muhim elementlaridan biri bo‘lgan psixologik-pedagogik hamrohlikdir.

Ta’lim muassasasi koordinatorlarining (yoki resurs o‘qituvchilarining) faoliyatida aynan pedagogik-psixologik xamrohlik talab etiladi. Ta’limda inklyuziv jarayonlarga psixologik-pedagogik hamrohlik qilishda ta’lim muassasasidagi koordinatorlarning (yoki resurs o‘qituvchilarning) faoliyati katta ahamiyatga ega. Ularning faoliyati asosan

“alohida” bola va uning oilasini ta’lim tizimiga joriy etish jarayonini samarali boshqarishga qaratilgan bo‘ladi. Inklyuziv ta’lim yo‘liga qadam qo‘yayotgan ta’lim muassasasining rahbariyati ta’lim jarayonining barcha qatnashchilari – ota-onalar, bolalar, pedagoglarning yangi sharoitga moslashuvi va hamkorligini ta’minlashi lozim. Bu o‘rinda koordinatorning ma’muriy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- inklyuziv ta’lim sohasida pedagogik jamoa faoliyatining strategiyasi va taktikasini belgilash (tashkiliy komponentlar), inklyuziv ta’limga jalb qilingan hamma bolalarga bir xil e’tiborni ta’minlashda bor resurslardan samarali foydalanish;

- rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar ehtiyojlarini tahlil qilish, bola rivojlanishining uzoq muddatga mo‘ljallangan maqsadlarni, bola va uning oilasini qo‘llab-quvvatlash strategiyasini belgilash. Inklyuziv ta’lim amaliyotining yana bir muhim masala bu rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolali oilalarga hamrohlik qilish xizmatini yaratish bilan bog‘liq. Bunday bolaga ega har bitta oila psixologik-pedagogik yordamga muhtojligi o‘z-o‘zidan ayon. Chunki nogiron bolaning tug‘ilishi, ayniqsa bu nogironlik og‘ir shaklda bo‘lsa, oilada og‘ir psixologik vaziyatni yuzaga keltiradi: odatda ona ishini tashlaydi va ijtimoiy hayotdan chetlashib qoladi, butun oilaning ruhiy muhiti buziladi va pirovard natijada bolaning ijtimoiylashuvi qiyinlashadi. Bunday xizmatning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat bo‘ladi:

- bolalarning shaxs sifatidagi, psixologik-jismoniy va aqliy rivojlanishi uchun qulay shartsharoitlarni yaratish;

- bolalar rivojlanishidagi kamchiliklarni erta aniqlash va ularni bolalar davrasiga erta qo‘shish;

- ota-onalar bilimlarini oshirish, nuqsonlarning oldini olish va korreksiyalash, bola va otaona munosabatlarini o‘rganish va korreksiyalash;

- umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish va ijtimoiy inklyuziya falsafasini qabul qilish. Oilalarga hamrohlik qilish xizmatining ish shakllari va yo‘nalishlari turli-tuman bo‘lishi mumkin: individual konsultatsiyalar va mashg‘ulotlar, ota-onalar va mutaxassislarning talabi bo‘yicha konsultatsiyalar, MTT mutaxassislari uchun individual va guruhli konsultatsiyalar.

Inklyuziv ta'lim amaliyoti mutaxassislardan yangi bilimlar va malakalarni talab qiladi. Bunday hollarda mutaxassislar nafaqat pedagogik va psixologik ta'limga va ish tajribasiga ega bo'lishlari, balki maxsus pedagogika va psixologiya kabi sohalarda ham yuqori kasbiy malakaga ega bo'lishlari talab qilinadi. Mana shuning uchun ham taklif etilayotgan yangi inklyuziv ta'lim modelini amalga oshirishda inklyuziv amaliyotga jalb qilingan ta'lim muassasalari mutaxassislarining psixologik- pedagogik xamroxlikni qilishlari ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Maktab o'quvchilari har xil darajada ta'lim oladilar va olingan bilimlaridan har xil darajada foydalanadilar. Shunga qaramay, ta'limning maqsadi barcha o'quvchilarning muayyan ijtimoiy maqomga ega bo'lishi va o'z ijtimoiy qadr-qimmatini qaror toptira olishga erishishdan iborat. Inklyuziya jismoniy va psixik rivojlanishida muammolari bo'lgan o'quvchilarda o'z kuchi va imkoniyatlariga ishonch uyg'otish va bu bilan boshqa sog'lom bolalar – do'stlari, tengdoshlari bilan birga bitta maktabga borib o'qishga qodir ekanligiga ishontirish demakdir. Ta'lim olishda maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar nafaqat alohida munosabat va yordamga muxtojlik sezadilar, balki o'z kuchlarini rivojlantirish, maktabda muvaffaqiyatga erishishlariga ishonch hosil qilishlarida ham yordamga muxtojlar. Inklyuziv ta'limning afzalliklarini ko'rsatadigan omillar.

Inklyuziv ta'lim har qanday yo'l bilan ta'lim jarayonini har bitta shaxsga yaqinlashtirishga intiladi. Ta'lim jarayonida quyidagi metodlar va usullardan foydalanish tavsiya etiladi:

- faollikni rag'batlantiradigan eksperimental ta'lim metodlaridan foydalanish; - faol ta'lim metodlaridan, shu jumladan munozara, muloqotdan foydalanish;
- u yoki bu predmetning kalit tushunchalarini o'zlashtirishga ko'proq e'tibor qaratish;
- yangi materialni bosqichma-bosqich o'zlashtirish usulini qo'llash;
- badiiy adabiyot o'qishga ko'proq vaqt sarflash;
- o'quvchilarga vazifalarni bajarish uchun mas'ul ekanliklarini anglatish;
- o'quvchilarga ko'proq tanlash erkinligini berish;
- maktabda demokratik munosabatlar tamoyillarini joriy qilish;

- har bitta o‘quvchining emotsional ehtiyojlari va o‘zgarib turadigan xulq-atvor yo‘siniga ko‘proq e‘tibor qaratish;

- sinfni jipslashtiradigan birlashtiruvchi faoliyat turlaridan foydalanish;

- umumiy ta‘lim maktablarida tahsil olayotgan alohida e‘tiborga muxtoj o‘quvchilarga doimo psixologik yordam ko‘rsatish;

- o‘qituvchilar, ota-onalar, maktab ma‘muriyati va boshqa manfaatdor tashkilotlar va jamoatchilikni hamkorlikka jalb qilish.

Demak, imkoniyati cheklangan bolalarga ko‘rsatiladigan zamonaviy psixologikpedagogik yordam shakllari, usullari, texnologiyalarini qayta qurish umuman ta‘lim maqsadlarini tubdan o‘zgartirish va yangicha yo‘naltirishni talab qiladi. Bu nimani bildiradi? Hozirgi vaqtgacha amal qilib kelayotgan ta‘lim tizimi asosan ma‘lum hajmdagi reproduktiv akademik bilimlarni berishga qaratilgan. Bu ta‘lim tizimi qayta yo‘naltirish talab qilinadi: bunda rivojlanishida turli kamchiliklari bo‘lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi, kengroq ma‘noda ijtimoiy abilitatsiyasi ustuvor o‘rin egallashi kerak. Inklyuziv ta‘limning mohiyati va asosiy maqsadi ham aynan shu bilan belgilanadi. Bunday ta‘lim butun ta‘lim tizimining o‘zgarishi yo‘lida qo‘yilgan muayyan qadamlar bo‘lmog‘i lozim.

XULOSA

O‘qituvchining ta‘limga inklyuziv yondashuvni amalga oshirishga psixologik tayyorligi deganda biz yuqori motivatsion imkoniyatni ta‘minlashga imkon beradigan ijtimoiy, axloqiy, psixologik va kasbiy fazilatlar va qobiliyatlarning kombinatsiyasi bo‘lgan yaxlit, shaxsiy ta‘limni tushunamiz. Biz inklyuziv ta‘limni amalga oshirish uchun o‘qituvchilarni maqsadli tayyorlashning ustuvor jihatlarini kasbiy muhim sifat sifatida bag‘rikenglikni rivojlantirish, o‘quvchilarning ob‘ektiv qiyofasini taqdim etish, turli toifadagi bolalar bilan o‘zaro munosabatlarning xususiyatlarini bilish deb hisoblaymiz. nogironlik, shuningdek, o‘qituvchilik amaliyoti davomida bunday bolalar bilan o‘zaro munosabatlarning shaxsiy tajribasini olish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Митчелл Девид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве). /Главы из книги, пер. - Аникеев И.С., Борисова Н.В. - М., РООИ "Перспектива", 2009.
2. Семаго М.М. Ребенок и образовательная среда: структурно-информационный подход. //Известия РАО. – 2006. – № 2 (июн). – С. 81-90.
3. «Образование без границ» www.edu-open.ru